

Morián Šath - fotoštat

OTVORENIE PAMÄTNÍKA HOLOKAUSTU V BARDEJOVE

Už pár dní pred 24. júnom sa dalo tušiť, že sa v Bardejove bude diať niečo výnimočné – kde tu sme stretávali ortodoxných Židov, ktorí v meste nežijú už 70 rokov. Odkedy som bola v Izraeli, Židia, naši starší bratia vo viere, a udalosti s nimi spojené, mi viac ležia na srdci. Preto som sa chcela zúčastniť aj na pietnej spomienke na našich bývalých spoluobčanov, ktorá sa mala začať v podvečer v priestoroch nového pamätníka pri bývalom židovskom suburbiu („bužni“) na Mlynskej ulici. Trochu nemilo ma prekvapilo, že vstupné brány boli zatvorené pre verejnosť, ktorá sa vo veľkom počte zhromažďovala okolo miesta stretnutia. Stretla som tam veľa evanjelikov, bratských, katolíkov, aj kresťanov iných denominácií, medzi nimi aj verejne známe osobnosti.

NEČAKANÝ ZÁUJEM PREKVAPIL

So začiatkom sa meškalo, vraj kvôli tomu, že ešte čakajú autobusy so židovskými návštevníkmi. Trpezlivosť sa nám vyplatila, možno aj preto, že hostia neprišli v očakávanom počte a niektoré miesta zostali prázdne, organizátori

bránu otvorili a pustili nás priamo do centra diania. Pavol Hudák, jeden z hlavných organizátorov, podotkol, že neočakávali taký veľký záujem zo strany Bardejovčanov, milo ich prekvapil. Už len samotný pohľad na pamätník a zhromaždenie, ktoré pozostávalo zo stoviek kresťanov a asi stovky Židov, vyvolával zimomriavky. Prítomní Židia boli prevažne potomkami bardejovských Židov, z ktorých už ani jeden v Bardejove nežije. Medzi pozvanými hosťami bol aj evanjelický zborový farár – senior Ján Velebír, ako aj kňazi ďalších kresťanských cirkví pôsobiacich v Bardejove.

PAMÄTNÍK PROTI AMNÉZII NA HOLOKAUST

Po privítaní moderátorom židovského pôvodu a objasnení dôvodu stretnutia slávnosť otvoril bardejovský hudobník – gitarista Jozef Patkaň skladbou z filmu Schindlerov zoznam. Po ňom dostal slovo „otec“ myšlienky pamätníka Emil Fish, jeden zo zakladateľov BJPC – The Bardejov Jewish Preservation Committee so sídlom v Pasadene, USA (Bardejovský výbor

pre zachovanie židovského dedičstva). Tento bardejovský rodák židovského pôvodu ako 14-ročný prežil holokaust v koncentračnom tábore Bergen Belsen. Emil Fish objasnil najväčší monument pamätníka – 14 žulových tabúl s menami 3 262 Židov z Bardejova a okresu, ktorí nemajú hroby a žiaden zoznam ich mien doteraz neexistoval. Poďakoval bardejovským architektom (Viliam Olejár a Elena Petejová) a firmám, ktoré dielo realizovali. „Potomkovia musia vedieť, čo sa stalo v Bardejove, čo sa môže stať, keď

inteligentní a kreatívni ľudia mlčia proti genocíde. Príliš mnoho ľudí na svete má amnéziu holokaustu. Je našou povinnosťou bojovať proti prejavom rasizmu, aby budúce generácie nikdy nezabudli,“ zdôraznil vo svojom prejave p. Fish.

Spomenul štyri spôsoby, ako zachovať ľudskú pamäť:

- edukácia (vzdelávanie v širšom zmysle slova) cez ľudí, ako sú Peter a Pavol Hudákovci, Bardejovčania, ktorí udržiavajú židovské kultúrne dedičstvo v povedomí ľudí cez prednášky, organizovanie kultúrnych a iných podujatí venovaných židovskej problematike.
- školstvo, ktoré bude učiť pravdu o holokauste
- pamätníky ako je ten bardejovský
- hovoriť pravdu svetu, že holokaust nesmie byť popieraný a urobiť všetko preto, aby sa podobné brutality nikdy viac nestali.

Nakoniec Emil Fish vyjadril snahu BJPC obnoviť aj zvyšnú časť židovského suburbia, čím by bol proces obnovy židovských pamiatok v Bardejove zavŕšený. Pomoc pri tejto snahe prisľúbilo aj mesto Bardejov, s ktorým bola pri príležitosti 70. výročia deportácií (pred dvoma rokmi) spísaná dohoda o pamätníku holokaustu. Dnes môžeme vidieť ovocie tejto spolupráce.

ZAPÁLENÉ SVIEČKY A SLZY POKÁNIA

Program pokračoval zapálením pamätnej sviečky študentmi gymnázia Leonarda Stöckela pred každou tabuľou s menami obetí a piesňou „Každý človek má svoje meno“ v podaní žiakov a učiteľov z Konzervatória a Súkromnej cirkevnej základnej umeleckej školy v Bardejove. Počas piesne organizátori na veľkoplášnej obrazovke púšťali historický obrazový materiál Bardejova a jeho židovských obyvateľov. Pre mňa to bol jeden z najsilnejších momentov stretnutia, keď som sa neubránila slzám,

vyznávala som hriechy a činila pokánie za svojich predkov: za ich ľahostajnosť, za vyliatu krv nevinných, za krádeže ich majetkov,... (v roku 1941 bola v Bardejove tretina populácie, t.j. 4 500 obyvateľov, židovského pôvodu. Z nich 90 % životov vyhaslo v koncentračných táboroch.) Aj dnes ešte žneme ovocie týchto hriechov – vo vysokej neza-

ZACHOVANIE ŽIDOVSKÉHO DEDIČSTVA

Ďalším významným hosťom bola Lesley Weiss, rodáčka z Košíc, v súčasnosti predsedníčka United States commission for the preservation of America's heritage abroad z USA (Komisia pre záchranu amerického

mestnanosti, v korupcii, v okrádani z strany štátu, zamestnancov aj podnikateľov; v egoistickom spôsobe života,.. (2. Mojžišova 20, 5 – „Ja som Hospodin, tvoj Boh, Boh žiarlivý, ktorý trestá viny otcov na synoch do tretieho i štvrtého pokolenia tých, čo ma nenávidia“). No je našou zodpovednosťou a výsadou vyznávať hriechy svoje, svojho národa a svojich predkov tak, ako to robil aj prorok Daniel, lebo Hospodin je aj ľútostivý, odpúšťajúci a milostivý Boh. „Pane, počúvaj! Pane, odpusť! Pane, vypočuj a konaj! Nemeškaj, kvôli sebe samému, Bože môj, lebo tvoje mesto a tvoj ľud nesú tvoje meno“ (Daniel 9, 19).

Preto sa veľmi teším, keď počujem, že sa v niektorých slovenských mestách konajú kajúcné ekumenické bohoslužby (ako naposledy v Žiline), kde zástupcovia kresťanských cirkví a niekde aj predstavitelia mesta „prosili o odpustenie za hriechy predchádzajúcich generácií voči ľudu židovského národa počas druhej svetovej vojny“ (pozri Evanjelický východ z augusta 2014, s. 18 – 19). Má to veľký význam v duchovnom svete na prelomenie prekliatia a uvoľnenie Božieho požehnanie na našu a budúce generácie. Verím v podobný akt aj v Bardejove.

dedičstva v zahraničí). Cieľom tejto komisie je získať dohody s miestnymi vládami a zastupiteľstvami na záchranu miestnych pamiatok, budov, cintorínov, aby sa obnovili a zachovali pre budúce generácie. V súčasnosti má táto komisia v SR podpísaných 24 aktivít, medzi nimi aj s mestom Bardejov.

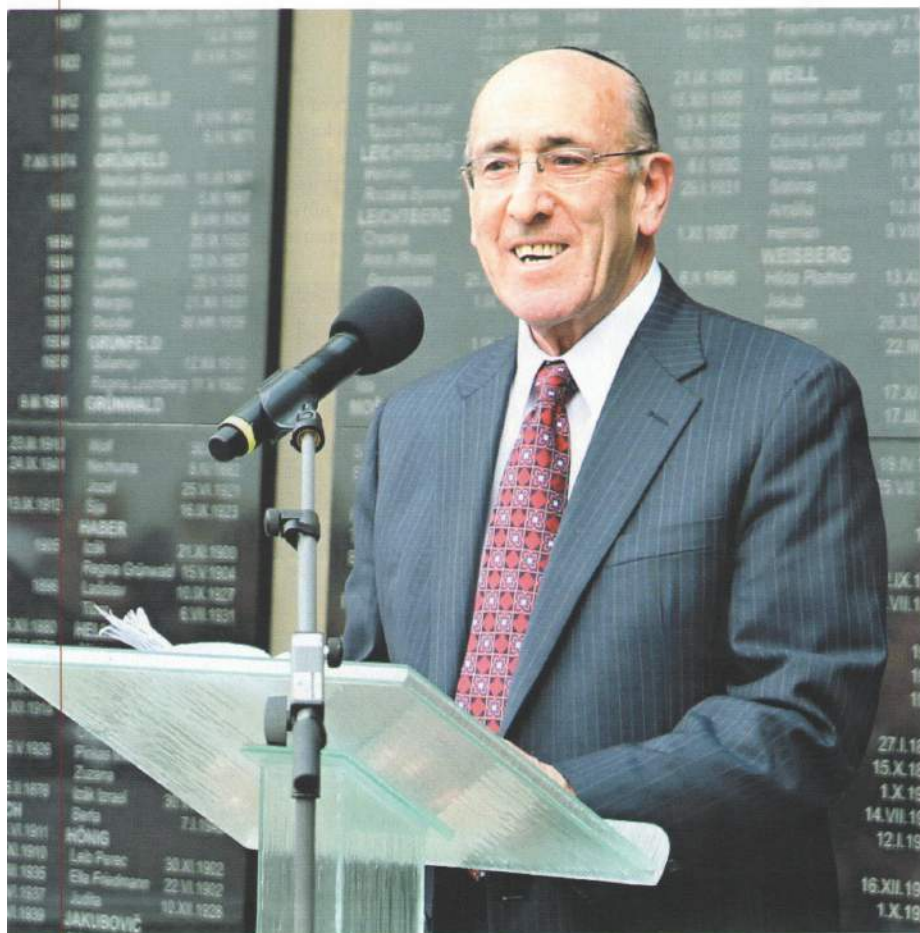
Medzi prítomnými pozvanými hosťami bol aj Thatcher Sherpf, predstaviteľ vlády USA na Slovensku (United States Embassy Bratislava). Do Bardejova prišiel s cieľom „prípomenuť si mŕtvych aj poďakovať Bardejovčanom, ktorí pomáhali Židom, tiež pripomenúť všetky obeť rasových útokov“. Z jeho úst zaznelo poďakovanie členom bardejovského výboru pre zachovanie židovského dedičstva, americkej komisii aj potomkom bardejovských Židov v USA a v neposlednom rade predstaviteľom mesta Bardejov, ktorí sa všetci pričínili o výstavbu bardejovského pamätníka holokaustu.

POĎAKOVANIE POTOMKOM „SPRAVODLIVÝCH“

Po jeho slovách nasledovalo poďakovanie konkrétnym Bardejovčanom, ktorí nesú titul „Spravodlivý medzi

Marian Šath - fotošot

október 2014

v Rešove) a Anna Koperniaková. Táto chvíľa bola tiež emotívna a vyvrcholila dlhotrvajúcim potleskom.

SLOVENSKÝ ŠTÁT – SMUTNÁ KAPITOLA DEJÍN

Potom už moderátor odovzdal slovo MUDr. Borisovi Hanuščakovi, primátorovi mesta Bardejov, slovami: „Pamätník dávame predstaviteľom mesta, aby sa o neho starali.“ Primátor stručne pripomenul smutnú históriu Slovenského štátu (Slovenský štát ako jediný neokupovaný štát vyviezol 57 628 svojich občanov do koncentračných táborov) a vyjadril ľútosť nad jeho obeťami. Srdečne privítal doma potomkov bardejovských Židov. Zmysel pamätníka vidí v spomínaní, vyjadrení úcty, cti, pamiatky všetkým obeťami 2. svetovej vojny.

PREHLIADKA PAMÄTNÍKA

Slávnosť ukončil židovský kantor Robert Klein spevom modlitby za mŕtvych a kadišu. Potom už bol priestor na individuálnu, podrobnú prehliadku pamätníka. Potomkovia našli mená svojich predkov navždy vytesané do kameňa, ktorých sa mohli aspoň dotknúť. Preživší pamätníci si zaspomínali na udalosti smutných dejín a na svojich, žiaľ, už dávno nebohých, rovesníkov. Pamätník je mnohovravný aj cez symbolické vyjadrenia znakov vojnového obdobia (veľká židovská hviezda, časť koľajníc,...).

Vyššie opísaná udalosť sa odohrala v roku, v ktorom si pripomíname dôležité historické udalosti – sto rokov od začiatku prvej svetovej vojny, či 70. výročie Slovenského národného povstania. Prvá spomenutá udalosť je odvrátenou stranou ľudských dejín, podobne ako holokaust. Slovenské národné povstanie naopak – hovorí o hrdinskom počíne malého národa, ktorý sa zjednotil, postavil na odpor zlu a zachránil mnohé životy. Tiež vyššie spomenutí nositelia titulu „Spravodlivý medzi národmi z Bardejova“ sú svedectvom toho, že odvaha, statočnosť a láska sú Božie hodnoty, ktoré majú večnú odmenu. Prosme Hospodina, nech sme nositeľmi týchto vlastností – lebo to, čo sa ma zdanlivo netýka dnes (no možno sa to týka už môjho suseda – viď udalosti na Ukrajine), môže sa ma týkať zajtra. A potom sa nečudujme, keď sme sami v problémoch, že nie je nikto, kto by nám pomohol.

Andrea Martičková, Bardejov

bardejovčanmi“. Ľuďom, ktorí počas vojny dokázateľne pomáhali a zachránili Židov či ich majetok. Ich mená sú tiež na večnú pamiatku vytesané v jednej z piatich žulových tabúl (v ďalších štyroch je vyrytá história bardejovských Židov

a holokaustu). Ide o týchto siedmich Bardejovčanov, ktorí mali na slávnosti zastúpenie vo svojich potomkoch: Adam Bomba (evanjelik, policajt z Bardejova), Jozef Kiseľ, František Gábor, Štefan Tarcala, Vasil' Kijovský, Andrej Židišin (gréckokatolícky kňaz